

Bildandet av professionellt omdöme: om den levda kroppen som utgångspunkt och resurs

Maria Pröckl
Södertörns högskola, Sverige

En professionsutbildning på högskola har alltid det framtida yrket i sikte. Det finns i snart sagt allt en koppling mellan det som studenterna läser och övar sig på och det som den yrkeskår studenten kommer att tillhöra gör på daglig basis. De framtida yrkesutövarna inom det mellanmännsliga fältet – som kan vara exempelvis lärare, poliser eller vårdpersonal – lär sig på högskolan det de behöver veta, kunna och vara förtrogna med för att fungera inom sitt blivande yrke. Men hur övas det som kanske är det viktigaste? Hur övas omdömesförmågan, blicken för vad som har betydelse i en situation och känslan för yrkets komplexitet? Var i utbildningen blir det föremål för undervisning och hur utvecklar högskolestudier det professionella omdömet?

Den här essän beskriver det reflekterande seminariet som ett sätt att öva det professionella omdömet. Utgångspunkten är en fenomenologiskt infärgad förståelse att studentens levda erfarenhet av att vara en människa bland människor erbjuder stora möjligheter att arbeta med utveckling av professionellt omdöme. Utifrån den praktiska kunskapens teori undersöks möjligheterna som en ”som om”-kontext ger seminariet i syftet att undersöka och reflektera över det framtida yrkets mellanmännsliga utmaningar.

Nyckelord: professionellt omdöme, professionsutbildning, praktisk kunskap, levd erfarenhet, reflektion

The reflective seminar as a way to practice professional judgment

A professional education always has the student's future profession in sight. In almost all aspects, there is a connection between what is studied and practiced, and what the forthcoming professional guild does on a daily basis. Practitioners in the making in the so-called interpersonal field – as for example teachers, police officers or professionals in healthcare – study what they need to know theoretically and practically to manage their future profession. But how is the very important task to develop the student's professional judgement conducted? How is the professional gaze, or the sensibility for making sense of complex situations developed in university? Where in the educational setting does this take place?

This essay describes the reflective seminar as a way to practice professional judgment. The starting point is a phenomenologically colored understanding that the student's lived experience of being a person amongst persons offers great opportunities to work on the development of professional judgment. Moving from the theory of practical knowledge we investigate the possibilities that a “as if” context gives the seminar. This we do to examine and reflect on the interpersonal challenges that the student's future profession might harbor.

Keywords: professional judgment, professional training, practical knowledge, lived experience, reflection

Författarkontakt: Maria Pröckl, e-post: maria.prockl@sh.se

Artiklar och reflektioner är kollegialt granskade. Övriga bidragstyper granskas av redaktionen. Se <https://hogreutbildning.se> ISSN 2000-7558

©2023 Maria Pröckl. This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 International License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>), allowing third parties to share their work (copy, distribute, transmit) and to adapt it, under the condition that the authors are given credit, that the work is not used for commercial purposes, and that in the event of reuse or distribution, the terms of this license are made clear.

Citation: Pröckl, M. (2023). «Bildandet av professionellt omdöme: om den levda kroppen som utgångspunkt och resurs», *Högre utbildning*, 13(2), 63–71. <https://doi.org/10.23865/hu.v13.5304>

Något jag lagt märke till under mina år som högskolelärare på yrkesutbildningar inom det fält som brukar kallas det mellanmännsliga¹ är att jag ibland har en upplevelse av att en blivande form av de faktiska studenterna som sitter med mig i seminarierummet letar sig in i sammanhanget. Som om de provar en kostym som fortfarande är hos skräddaren och ännu inte färdig. Detta fenomen tar ofta form när samtalet kommer in på yrkespraktiken, i ett sedan-när-ni-börjar-arbeta. Jag kan inte säga att det alltid sker på samma sätt. Det är nog lite olika. Ibland som ett löfte från mig, från högskolan om hur det kommer att bli. Då är det jag som hänger fram kostymen och ber dem prova. Det kan ha att göra med att jag kanske vill trösta studenterna i ett: ”det kan kännas trögt nu, men sedan när ni är färdiga med utbildningen kommer ni att förstå nyttan med detta”. Ibland handlar det om något som skall locka dem att sträva på: ”tänk, snart är ni ute i verksamheten!” Oftast är det nog som en bild av ”den goda” yrkesrollen som hjälper oss alla i rummet att hålla ihop tankarna om vad det hela går ut på när vi är inne i samtal där reflektioner pågår. Under seminarierna försöker jag ofta iscensätta en yta där praktik och teori möts, så att något abstrakt kan göras begripligt och användbart och därmed visa sin relevans. Begreppet (eller vad det kan handla om) behöver då ställas i relation till olika konkreta exempel och både gå mycket nära den framtida praktiken för att strax zooma längre ut mot det allmän-giltiga. Reflektionerna över, låt säga, ett begrepp som omsorg kan under seminariet växla nivå flera gånger. Kanske provar vi omsorgsetik i relation till en berättelse om en konkret händelse vid en måltid på förskolan och strax därpå omsorgsetikens inverkan på den egna synen på uppdraget som förskollärare. Då kan delar av studentens ännu-inte-färdiga kostym åka av och på och ibland hamna ut och in eller bak och fram. Det är där bilden av den goda praktikern i sin färdigsydda och välanvända kostym brukar kunna hjälpa till att sätta saker i proportion till varandra igen. Bilden hjälper oss att sortera kategorierna, inte bli för associativa utan strama till diskussionen igen.

Frågan är om denna ”blivande form” av studenterna och bilden av den goda yrkesrollen också innebär en professionsbildande ansats. Jag vill tro det. Det är i vilket fall en form av bildande som vi arbetar med gemensamt, studenterna och jag. Det är här begrepp och perspektiv erbjuds och undersöks. Här letar vi efter det autentiska i varje student i relation till centrala frågor; försöker hitta deras egen röst i allt det som kan sägas och tänkas om yrket.

Det bildande reflekterande seminariet där siluetten av den framtida yrkespraktiken kan dyka upp är en slags ”som om”-situation. En iscensättning där saker som hör till det framtida yrket som exempelvis det omdöme som skall beledsaga studenten i framtiden skall övas och provas. En kan ju tänka sig många sätt att öva och pröva omdömet i relation till den framtida professionen. En ”som om”-situation kan byggas på olika vis. Rollspel, forumspel och dramatiseringar vet jag används som metod på många utbildningar. Det som jag är mest bekant med är dels den form av essäskrivande som är en vanlig metod på Centrum för praktisk kunskap där jag är verksam, dels det reflekterande seminariet som både hör till essäformen och som jag dessutom använder i andra kurser. Essäskrivandet finns redan väl beskrivet av bland andra Lotte Alsterdal så jag tänkte i denna text snarare försöka teckna vad jag ser som min roll i nästan all undervisning – nämligen att vara en reflektionspartner till studenterna med syfte att skapa ett samtal som kan vidga perspektiven kring det framtida yrket (Alsterdal, 2016). Det handlar exempelvis om att blicka mot praktikens fält och kunskaper då teori diskuteras och på motsvarande vis titta mot teoriernas fält

¹ Med mellanmännsliga yrken menar jag sådana yrken vars kärnverksamhet utspelar sig i mötet med en annan människa. Här kan nämnas exempelvis vårdpersonal, poliser och lärare.

och kunskaper då praktiken diskuteras. Jag vill öppna för pluralitet och mångperspektivism i vad som kan sägas och göras, och jag vill att studenterna skall se samspelet mellan de praktiska och de teoretiska sidorna av sitt framtida yrke. Kanske låter det omständligt, men min egen erfarenhet av att studera är att förståelse handlar om att kunna placera in det en redan vet om världen med det som de nya kunskaperna ger. Det är en kroppslig erfarenhet eller en känsla som är speciell. Det beskrivs ibland i metaforer av att tända ljus eller att ”allt blir klart”. Hermeneutikern Hans-Georg Gadamer skriver att förståelse alltid omfattar en självförståelse, och det är så jag ser det. I förståelsens ögonblick smälter min förståelsehorisont ihop med världens horisont (Gadamer, 1997). Min erfarenhet av detta fenomen är en känsla av visshet, av att ”det går ihop” och det handlar i allmänhet om konkretion; det jag nyss förstått hakar i saker jag kan relatera till. Min idé om varför ovan nämnda samtal med studenterna är givande i en professionsutvecklande mening handlar om att jag tänker att studenterna måste få stöd i att hitta vägar för sig själva och sina tidigare erfarenheter, sin levda kropp, in i en (tänkt) yrkeskontext för att de då kan få fatt i resurser som de behöver i utvecklandet av ett professionellt omdöme.

SAMTAL OM PRAKTISK KUNSKAP – EN VÄG MOT PROFESSIONELLT OMDÖME?

Fronesis behövs särskilt i situationer där det inte är möjligt att handla med full precision och inte går att i förväg bedöma vilket handlingsalternativ som är det bästa. (Alsterdal, 2011, s. 113)

När jag undervisar försöker jag alltid att stå stadigt i den praktiska kunskapens teoretiska mylla. Det är mitt ämne och mitt grundläggande perspektiv som lärare. Inom den praktiska kunskapens teori utgör den aristoteliska kunskapsteorin ett fundament och *fronesis*, den praktiska klokheten, är ett begrepp som blir användbart då erfarenhetsgrundad kunskap skall undersökas (Aristoteles, 2004). Frågorna som ofta står i centrum för en undersökning i ett praktiskt kunskapssammanhang är: Vad är det som erfarna, skickliga yrkesmänniskor kan? Vad har betydelse för deras omdöme? Hur vet de vad som är det viktiga att titta efter i en situation där deras omdöme provas?

I de sammanhang där jag har ställt ovanstående frågor som forskare, eller tagit del av kollegors forskning, faller vissa begrepp ut som särskilt betydelsebärande. Det kan handla om en viss typ av *känsla* för situationens komplexitet, att kunna *orientera sig* och *tolka* vad som har betydelse för situationen och vad som inte har det. Att se *helheten* och *delarna* parallellt.

Alsterdal beskriver detta i sin text ”Erfarenhetens spelrum” där hon tar stöd av Gunnar Bergdahls essä ”Praktikens logik”. Hon skriver:

Till praktikens villkor hör nödvändigheten att handla vid rätt tillfälle, utan att ha tillräcklig information, eller veta vad som vore bäst. Handlingen går sällan att skjuta upp, sen kan vara för sent. När handlingen väl är gjord kan den inte göras ogjord. Det gäller att mäta rätt. Med de risker det kan innebära. (Alsterdal, 2011, s. 114)

I det mellanmänniska mötet är det dygder som *vänskaplighet*, *empati*, *lyhördhet*, *omsorg* och en *moralisk kompass* som brukar betonas som viktiga för att yrkespersonen skall kunna handla praktiskt klokt (Johansson, 2009). Vad den enskilde sträcker sig mot för dygd för att göra ett gott arbete kan variera alternativt från fall till fall eller från gång till gång, men en vilja att handla väl och omsorgsfullt – eller samvetsgrant – ramar in den yta där fronesis träder fram, alltid knuten till en konkret handlingssituation. Fronesis är i en aristotelisk bemärkelse inte enbart knuten till

yrkeslivet utan står för det högsta kunnandet i verksamheten, *praxis*, som närmast kan beskrivas som livet självt (Aristoteles, 2004) Men för forskare inom den praktiska kunskapens teori har begreppet varit fruktbart för att vaska fram förståelsen av omdömesförmågans betydelse för yrkeslivet, för det *professionella omdömet*.

Ovanstående har inte till syfte att sätta likhetstecken mellan professionellt omdöme och fronesis. Professionellt omdöme är som jag ser det ett vidare begrepp. Det professionella omdömet framträder inte – som fronesis – bara i situationer där det gäller att ”måtta rätt” eller där det inte ”i förväg går att bedöma vilket handlingsalternativ som är det bästa”. Professionellt omdöme är den erfarenhetsgrundade kunnighet som *förhåller sig* till yrkets *alla delar*. Professionellt omdöme är i rörelse då vi förhåller oss till det teoretiska, det kollegiala, det strategiska, det praktiska. Alla de sidor av yrket som hör till den unika professionen och som både nöts in i kroppen och växer fram inifrån. Min bild är att professionellt omdöme kan vara det som ger fronesis möjlighet att träda fram inom ramen för yrkeslivet.

BILDANDE PROCESSER – KONTURER AV ETT YRKE

Rollen som lärare på en yrkesutbildning omfattar naturligtvis att förklara hur olika centrala begrepp och fenomen kan förstås, vad olika diskurser går ut på, vad olika teorier säger om världen och att, som jag redan varit inne på, leda samtal som gör att studenterna kan ta till sig och kanske förstå begrepp, teorier och diskurser. Men förutom det så ingår det som jag ser det att sätta fenomenet, diskursen eller teorin i en kontext där det framtida yrket spelas ut, och att visa deras relevans genom att knyta an till exempel som studenterna kan relatera till.

Jag tänker ofta på vad mina studenters blivande yrkesroller som förskollärare, fritidshemslärare eller poliser omfattar i termer av kunskap. Vad jag ser som betydelsefullt i det stoff som är kursinnehållet i relation till vad jag tänker om yrket studenterna jag träffar är på väg emot, alltså vilka kunskapsbehov som finns och vad det är studenterna behöver *förstå* i relation till det. Att lära sig något och att *förstå* något är inte samma sak. Förståelse är målet med undervisning som jag ser det, eftersom förståelse enligt Gadamer kommer sig av att uppleva sig som delaktig i ett sammanhangs mening och innebörd (Gadamer, 1997). Vägen till förståelse handlar om engagemang och en vilja att *följa med* i tänkandet kring ett fenomen eller begrepp eller vad det nu kan vara och tänka vidare. Inte stanna vid att ”det är så här det är”.

Av de studenter jag undervisat genom åren är jag bara förtrogen på djupet med ett av yrkena – danspedagogens. Det betyder att jag inte har personliga erfarenheter av vad det innebär att arbeta som exempelvis förskollärare eller polis. Det är ganska vanligt att det är så och en följd av den akademisering som yrkesutbildningar genomgått. Jag kan se både för- och nackdelar med upplägget. Fördelarna är att sådant som kanske traderas i en yrkeskår kan bli synliggjort och kritiskt granskat i mötet med någon utifrån, exempelvis en lärare som jag. Nackdelarna kan vara att vissa frågor kanske inte ges tillräckligt utrymme för att jag som lärare fullständigt ska förstå komplexiteten i yrkespraktiken. Det jag vet är vad utbildningen förväntar sig att jag som lärare arbetar med för kunskapsstoff och på något sätt kan mitt och studenternas o-vetande i relation till deras framtida yrke bli en bra startpunkt för diskussion. För som jag nämnt redan talar vi inte bara om teorier om exempelvis ansvar eller omsorg eller hur dessa fenomen kan förstås ”i allmänhet” utan vi knyter det alltid till den framtida yrkesrollen. Vad är omsorg för en förskollärare? Vad är omsorg för en polis?

Jag vill påpeka att studenter på yrkesutbildningar naturligtvis inte bara träffar ”akademi-kerlärare” – självklart har poliserna också lärare som är poliser och förskollärarna lärare som är förskollärare. De gör praktik/verksamhetsförlagd utbildning och de möter företrädare för sitt

kommande yrke på alla möjliga vis. Att som student möta flera lärare som talar om samma sak på lite olika sätt, har lite olika syn på verksamheten och betonar olika saker som viktiga är helt säkert utmanande och beskrivs ibland av studenter som en svaghet i utbildningen. Det är jag till viss del oenig med. Lärare bör naturligtvis inte säga emot varandra fullständigt, men att de till studenterna får föra fram sitt perspektiv (utifrån sin speciella kompetens) har som jag ser det ett syfte. Jag menar att omdömet hos studenten inte bara byggs upp av egna erfarenheter studenten gör utan också av överföring av andras (exempelvis lärares) erfarenheter, både av yrkets praxis och av utbildningens ambitioner för yrket. Det innebär följaktligen att inte bara yrkespraktiken är mångfacetterad och komplex för förskollärare eller poliser. Även vägen dit omfattar processer som kan leda till ambivalens. Att under studierna ta sig igenom denna tvetydighet som olika lärares perspektiv kan ge och hitta sin väg in i en yrkesroll ser jag som en början på att utveckla sitt professionella omdöme.

Ambivalensen som utbildning kan erbjuda ser jag alltså som en tillgång om den uppmanar till reflektion och omtag kring studentens förförståelse av sitt blivande yrke. Och många studenter funderar under sin utbildning över frågor som: Vilken sorts förskollärare/polis vill jag bli? På vilket sätt vill jag göra skillnad eller bidra? Varför då? I den processen tror jag att reflekterande seminarier som tar avstamp i en bred syn på kunskap i relation till deras framtida yrke kan vara hjälpsamt. Det är nämligen många saker exempelvis förskollärare skall veta, kunna och vara förtrodda med och deras omdöme om vad som är det kloka att göra kommer att behövas så fort de sätter sin fot innanför förskolans dörrar.

GENOM KROPPEN, FÖRSTÅELSE FÖR VÄRLDEN

Min förförståelse av hur människan relaterar och förstår sin värld är som jag redan visat fenomenologiskt grundad. Kroppen är platsen där världen ges. Vi sträcker ut mot tingen och mot andra varelser och varandra genom vår kropp och vi nås av världen genom vår kropp och våra sinnen. Jag vill med stöd av fenomenologen Maurice Merleau-Ponty (2014) visa på vilket sätt jag "tänker mig det". Låt mig först ge ett exempel: När jag på förskollärarytbildningen skall hålla seminarium om omsorg brukar jag börja med att fråga varje student när de senast tog emot omsorg. Och därefter hur de kan veta att det var omsorg de fick. De flesta vet omedelbart när de fick omsorg senast, men kan oftast inte riktigt säga hur de vet det.

I bland annat *Kiasmen* skriver Merleau-Ponty (2004) att vi förstår världen genom vår kropp eftersom vi bär våra tidigare erfarenheter av världen där. Detta tänker jag mig är centralt för att förstå på vilket sätt det faktiskt går att påbörja utvecklingen av ett professionellt omdöme inom ramen för en utbildning.

Med blicken genomletar vi världen enligt Merleau-Ponty (2004) och tingen vi ser är insluta i sig själva; de löser inte upp sig, inte heller öppnar de sig då vi ser dem. Vi kan inte se dem "nakna" eller på samma gång i sin helhet. Men det vi ser är inte en yta eller hinna. Det är snarare *en väv av samband* vi ser. Och denna väv förmedlar mening, eftersom våra tidigare erfarenheter av världen finns i kroppen. *Världen skapar en återklang av förståelse i oss.*

Vi kan urskilja saker ur väven, som ting eller fenomen. Ser vi ett ting som står i en hylla glänsa på ett speciellt vis förstår vi att föremålet är av metall. Vi kanske känner igen metallen – vet om den är tung eller lätt osv. Allt detta ges oss i en omedelbar förståelse av världen genom kroppen via – i detta fall – blicken.

Vi förstår alltså världen genom vår kropp och våra sinnen, men när det gäller exempelvis seendet dessutom med "ett seende som inte är vårt" (Merleau-Ponty, 2004). Det innebär att vi trots att vi inte kan se vår egen rygg – vi kan inte ställa oss framför den egna blicken – så förstår

vi att vi har en rygg eftersom vi har sett och känt och upplevt andra människors ryggar. Vi ”ser” vår egen rygg genom det seendet som är våra medmänniskors. I en utökad betydelse formar det en mellankroppslig sfär mellan de människor vi står i relation till. Mellankroppsligheten är alltså kretsen den seende och den synliga bildar eller den kännbara och den kännande, men det är också fundamentet i väven av mening som världen utgör.

Exemplet med min fråga om omsorg visar också betydelsen av att börja utveckla ett professionellt omdöme redan under utbildningen. Mellanmänskliga yrken behöver förhålla sig till de ovan nämnda dygderna vänskaplighet, empati osv. och förstå att hantera dem som praktiker, inte som inneboende värden. Att tänka på fenomen som omsorg som en praktik gör något med möjligheterna studenten har att förbereda sig på det kommande yrket. Praktiker kan vi nämligen granska kritiskt, vi kan öva oss på dem, vi kan föra dem vidare. Om studenten inte ser omsorg som en praktik utan som ett inneboende värde, som kärlek kan sägas vara ett exempel på, försätter hen sig i en privat sfär som inte är hjälpsam om hen vill utveckla ett professionellt omdöme.

DEN LEVDA KROPPENS BETYDELSE FÖR DET PROFESSIONELLA

Jag vill nu återknyta till frågan om det reflekterande seminariet kan leda till utvecklandet av ett professionellt omdöme och på vilket sätt fronesis kan tänkas bidra till det. Enligt Aristoteles är dygder något en kan öva upp. Det går att bli bättre på att fälla omdömen om en övar sig på det och reflekterar över det utfall som olika handlingar ger. Gadamer skriver:

Fastän denna dygd (fronesis) i sin tillämpning betyder att man skiljer det som låter sig göras från det ogörliga är den inte bara praktisk klokskap eller allmän påhittighet. Att skilja det görliga från det ogörliga betyder också att skilja det lämpliga från det olämpliga och förutsätter därför en moralisk hållning, som en sådan tillämpning samtidigt utvecklar. (Gadamer, 1997, s. 37)

Enligt Gadamer utvecklas den moraliska hållningen av att användas. Att iscensätta ett ”som om” i syfte att utveckla studenternas professionella omdöme är inte bara att locka dem till allmän påhittighet eller klokskap, det är att öva sig på att skilja ut det lämpliga från det olämpliga, det görliga från det ogörliga. Eftersom professionellt omdöme kräver både kunskaper om och i professionen, klokhets och moralisk kompass, så behöver studenterna få möta komplexa, mångfacetterade exempel och ges möjlighet att stanna upp inför dem och känna efter vad som skulle vara det klokaste att göra i situationen.

Jag önskar och hoppas att vi på utbildningen kan uppmuntra studenterna att använda sitt känsloliv som en resurs i sina studier. Alltid. Inte som i att gå runt och ”känna efter” hur det som händer i vardagen känns utan för att utveckla sitt kritiska tänkande och sitt omdöme. Det är min övertygelse att förnuftet behöver vägledning av känslan för att en skall kunna ta kloka beslut. Att både förhålla sig till exempelvis omsorg som en praktik och samtidigt använda sitt känsloliv i samma praktik är inte en motsättning. Tvärt om. Aristoteles menar att vi kan klara att handla klokt *bara genom att lita till både vårt förnuft och vår känsla*. Ingela Josefson (1998) skriver med stöd av filosofen Marta Nussbaum att Aristoteles inte gör någon ”skarp åtskillnad mellan kunskap och känslor”.

En person med praktisk insikt odlar känslomässig öppenhet och lyhördhet inför mötet med nya situationer. Ofta är det hennes engagerade lyhördhet och inte hennes distanserade tänkande som leder henne till den rätta insikten. Om vi utför en handling utan känslor är vi enligt

Aristoteles mindre dugliga personer än om valet görs med känslor. Utan känslor fattas en del av urskillningsförmågan. (Josefson, 1998, s. 33)

Josefson pekar här på att Aristoteles manar oss att känna oss fram, använda vårt eget känsloliv för att ta *så kloka beslut som möjligt*. Eftersom mellanmännsliga yrken sällan förhåller sig till situationer som är endimensionella i bemärkelsen att det går att med lätthet avgöra vad som skulle vara rätt eller fel handlingsalternativ så är urskillningsförmågan central. Det är med andra ord inte alltid säkert att situationen går att reda i så att det blir ”bra” för alla, men situationen måste ändå hanteras och då får en försöka göra så att det blir så bra som möjligt.

Att Aristoteles betonar känslans betydelse visar som jag ser det dessutom att kroppen hela tiden är ”där” för honom. Känslor känns, och det är kroppen som känner dem. Professionellt omdöme är en bedömning inom yrkesrollen – men Aristoteles visar att yrkesrollen inte är separerad från människan; den levda kroppen, eftersom känslolivet är en av de mest betydelsefulla resurserna i yrken där exempelvis empati, omsorg, rättspatos och mod behövs för att klara arbetsuppgifterna.

REFLEKTION OCH LEVD KROPP

Min förståelse av vad det är att vara ”människa bland människor” och ”levd kropp” innebär att jag tänker att studenterna redan har många resurser som behövs i det professionella yrket de utbildar sig till (Husserl, 2004). De har ett känsloliv, de har omdömesförmåga inom de verksamheter de varit engagerade i tidigare, de har (förhoppningsvis) humor, de har ett samvete och etiska värderingar. Det yrket de är på väg emot är något de helt säkert har mött i någon form och de har idéer om sig själva som en person som skulle kunna göra nytta i den yrkesrollen. Dessa idéer är kanske något de omvärderar under sin utbildningstid, men det finns säkert en slags längtan eller åtminstone idé om att vilja bli en ”bra” företrädare för yrket hos de allra flesta som påbörjar en längre högskoleutbildning. De står, som vi alla, redan i en relation till världen. De förstår världen. Det som är grundläggande för att kunna utveckla ett professionellt omdöme bär de alltså redan med sig.

Att tänka analogiskt beskrivs av filosofen Kjell S. Johannessen (1999) som att använda olika förhållanden som jämförelseobjekt och därmed vinkla den situation en är i så att en annan handlingsmöjlighet öppnas, till skillnad från reflektionen som är knuten till begrepp och därför språkliggjord. Jag har använt analogiskt tänkande när jag undersökt förskollärares kroppsliga kunskaper, och den verksamhet jag hade som bas var min egen yrkesverksamhet som dansare och danspedagog (Pröckl, 2020). På liknande sätt har studenterna jag möter kunskaper och erfarenheter från olika praktiker. De kanske har varit fotbollstränare, vårdbiträden, bussförare eller har en farmor med demenssjukdom. De har alla gått i skolan och de har alla relationer med andra människor som kan vara bra eller dåliga. Det är det jag menar med att de har levda erfarenheter, i sin levda kropp, som kan vara användbara för att utveckla ett professionellt omdöme i en verksamhet de ännu inte har direkt erfarenhet av. Jag vill emellertid peka på att levda erfarenhet också kan ställa sig i vägen för utvecklandet av ett professionellt omdöme om erfarenheterna får stå oemotsagda – reflektion behövs alltid. Analogier är alltså ingen quick fix, utan ett sätt att tänka.

Fantasi, nyfikenhet och lek lust är viktiga ingredienser i seminarierummet (Alsterdal, 2016). Inte på något tramsigt vis, utan på fullaste allvar. Genom nyfikenhet och fantasi ringas frågor in och saker kan ställas på sin spets för att synliggöra områden som kanske kan omfatta dilemman, som områden där olika värden ställs emot varandra (Gunnarson, 2019; Victor Tillberg, 2014).

Exempelvis tystnadsplikten mellan myndigheter kontra behovet av samverkan, eller individens behov kontra gruppens. Eller vårdnadshavares bild och skolans bild av ett barns behov. Vad är det för omdöme som behövs i så svårnavigerade farvatten (Bornemark, 2020)? Vilka frågor kan vi ställa oss och vad behöver den kunna som skall handla i en sådan situation? Vilka möjliga handlingsalternativ kan träda fram? När vi reflekterar över dilemman som kan uppstå eller avvägningar som kanske behöver göras i en verksamhet kan vi kanske inte förstå hur det skulle kännas att vara i en sådan situation "på riktigt" men vi kan ibland med fantasins hjälp göra analogier till andra verksamheter vi varit i. Verksamheter där vi faktiskt har erfarenheter och kunskaper som bottnar.

Jag tror att övandet som sker i ett "som om"-tillstånd (oaktat metod) har en förberedande potential att utveckla det professionella omdömet. Jag tror alla former av reflektioner, dramatiseringar, forumspel och skrivande kan vara hjälpsamt även om "som om"-situationen inte fullt ut motsvarar den komplexitet som yrket kan omfatta. Men det som görs i övningar och reflektioner är å andra sidan inte heller på låtsas. Vi talar om det svåra och komplexa, i lugnt tempo. När det personligt erfarna ställer sig i vägen för de krav på professionalitet som yrket ställer kan vi diskutera detta under stressfria förhållanden. Vi kan lämna situationen i oenighet eller förvirring och återkomma till den vid nästa seminarium. Vi pekar ut områden i det mellanmänskliga som ofta behöver speciell omsorg, där omdömet kommer att spela roll. Vi undersöker begrepp och perspektiv som kan hjälpa till att reda ut situationer och strukturer och som kan vara användbara i praktiken. Dessutom är processen att öva sig, tänka analogiskt, reflektera och sätta ord på fenomen *i sig* ett sätt att utveckla det professionella omdömet. Att öva på allt detta bidrar förhoppningsvis till att studenterna mot slutet av utbildningen hittar sin egen väg fram till just sin kostym.

FÖRFATTARPresentation

Maria Pröckl är lektor i den praktiska kunskapens teori på Centrum för praktisk kunskap vid Södertörns högskola. Hon disputerade 2020 med avhandlingen *Tyngd sväng och empatisk timing – forskollärares kroppsliga kunskaper*.

REFERENSFÖRTECKNING

- Alsterdal, L. (2011). "Erfarenhetens spelrum". I Alsterdal, L. (Red.) *Omtankar: praktisk kunskap i äldreomsorg* (s. 99–123). Södertörns högskola.
- Alsterdal, L. (2011). (red.) *Omtankar: praktisk kunskap i äldreomsorg*. Södertörns högskola.
- Alsterdal, L. (2014). "Essäskrivande som utforskning" i Burman, A. (Red.). *Konst och lärande: essäer om estetiska lärprocesser*. Södertörns högskola.
- Alsterdal, L. (2016) "Säkerhet och osäkerhet i rörelse – tankar om förskolepraktik och forskollärarytbildning". I Alsterdal, L. & Pröckl, M. (Red.). (2016). *Inifrån och utifrån: om praktisk kunskap i förskolan* (s. 391–419). Södertörns högskola.
- Alsterdal, L. & Pröckl, M. (Red.). (2016). *Inifrån och utifrån: om praktisk kunskap i förskolan*. Södertörns högskola.
- Aristoteles. (2004). *Den nikomachiska etiken*. 2. uppl. Daidalos.
- Bornemark, J. (2020). *Horisonten finns alltid kvar: om det bortglömda omdömet* (1. uppl.). Volante.
- Bornemark, J. & Svenaeus, F. (Red.) (2009). *Vad är praktisk kunskap?*. Södertörns högskola.
- Gadamer, H-G. (1997). *Sanning och metod: i urval*. Daidalos.
- Gunnarson, M. (2019). "Inledning" i Gunnarson, M. (Red.). (2019). *Att utforska praktisk kunskap: undersökande, prövande och avtäckande metoder* (s. 7–21). Södertörns högskola.

- Gunnarson, M. (Red.). (2019). *Att utforska praktisk kunskap: undersökande, prövande och avtäckande metoder*. Södertörns högskola.
- Husserl, E. (2004). *Idéer till en ren fenomenologi och fenomenologisk filosofi*. Thales.
- Johannessen, K. S. (2002). "Det analogiska tänkandet". I Tillberg, P. (Red). *Dialoger – om yrkeskunnande och teknologi* (s. 288–299). Dialoger i samarbete med Försvarshögskolan.
- Johansson, M. (2009). "Om mod, mildhet och strumpbyxor" i Bornemark, J. & Svenaeus, F. (red.) (2009). *Vad är praktisk kunskap?* (s. 250–263). Södertörns högskola.
- Josefson, I. (1998). *Läkarens yrkeskunnande*. Studentlitteratur.
- Merleau-Ponty, M. (2004). *Lovtal till filosofin: essäer*. B. Östlings bokförlag, Symposium.
- Merleau-Ponty, M. (2014). *Phenomenology of Perception*. Routledge.
- Pröckl, M. (2020). *Tyngd, sväng och empatisk timing: förskollärares kroppsliga kunskaper*. Diss. Södertörns högskola.
- Tillberg, P. (Red). (2002). *Dialoger – om yrkeskunnande och teknologi*. Dialoger i samarbete med Försvarshögskolan.
- Victor Tillberg, L. (2014). "Kvalitetsjakten – om professionalitet i välfärden" (s. 107–120). I Victor Tillberg, L. (Red.). *Kvalitetsjakten: om professionalitet i välfärden*. Premiss i samarbete med Arena idé.
- Victor Tillberg, L. (Red.). (2014). *Kvalitetsjakten: om professionalitet i välfärden*. Premiss i samarbete med Arena idé.